

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

autor: Nikol Vosmíková

Vícenásobná prefixace v češtině, ruštině a bulharštině
Prefix stacking in Czech, Russian and Bulgarian

Praha 2018

Vedoucí práce: Mgr. Eva Lehečková, Ph.D.

ABSTRAKT: Tato bakalářská práce se zabývá lexikálněsémantickými významy českých, ruských a bulharských slovesných předpon a jejich zapojením do vícenásobné prefixace. V první části podává přehled o slovtvorných a lexikálněsémantických významech slovesných prefixů. V rámci morfologické kategorie vidu popisuje úlohu předpon z hlediska vidové opozice dokonavost × nedokonavost. Druhá část práce se zabývá problémem vícenásobné prefixace. S ohledem na sémantiku slovesných předpon posuzuje, které předpony jsou při zapojení do vícenásobné prefixace ve sledovaných jazycích produktivní a které nikoliv. Poslední část práce se zabývá analýzou produktivity slovesné předpony *po-* v češtině, ruštině a bulharštině.

KLÍČOVÁ SLOVA:

slovesné předpony, vícenásobná prefixace, derivace, lexikální a superlexikální prefixy, slovtvorba, lexikálněsémantický význam, slovesný vid, modifikace

TITLE: Prefix stacking in Czech, Russian and Bulgarian

SUMMARY: This bachelor's work is uncovering lexical-semantic meanings of Czech, Russian and Bulgarian verbal prefixes and their connection with multiplied prefixing. First half of the work is reviewing general word-formative and lexical-semantic meanings in verbal prefixes. Within the frame of morphological aspect this study describes function of prefixes from the view of two antitheses completeive × imperfective. The second half of this work is studying a problem of multiplied prefixes from the view of semantic verbal prefixes and judges which prefixes are with connotation of multilingual prefixes and which one are not. The last part of my study is analysing productivity of verbal prefix *po-* in Czech, Russian and Bulgarian language.

KEYWORDS: Verbal prefixes, multiplied prefixes, derivation, lexical and super-lexical prefixes, word formation, lexical-semantic meanings, verbal aspect, modification

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Nikol Vosmíková

Poděkování: Děkuji paní doktorce Evě Lehečkové za pozornost, kterou věnovala mé práci, a za všechny její cenné rady a připomínky, které mi pomohly při zpracování daného tématu.

Obsah

ÚVOD.....	7
1. Slovesné předpony z hlediska morfologie a slovtvorby.....	8
1.1 Odvozování sloves předponami.....	8
1.2 Funkce a význam slovesných předpon.....	8
1.2.1 Stálé funkce.....	9
1.2.2 Fakultativní funkce.....	9
1.2.3 Omezené a nezřetelné funkce.....	9
1.3 Význam slovesných předpon.....	10
1.4 Slovesný vid (aspekt).....	10
1.5 Nedokonavost vs. dokonavost.....	11
1.5.1 Fungování slovesných předpon v rámci vidu.....	11
1.5.2 Čistě vidové předpony.....	12
2. Repertoár slovesných předpon.....	15
3. Lexikálněsémantický význam slovesných předpon.....	17
3.1 Způsob slovesného děje (aktionsart).....	17
3.2 Polysémie slovesných předpon.....	19
3.3 Antonymie slovesných předpon.....	19
3.4 K shodným a rozdílným významům české, ruské a bulharské prefixace.....	20
4. Vícenásobná prefixace.....	23
4.1 Výběr materiálu.....	23
4.2 Lexikální a superlexikální prefixy.....	23
4.2.1 Klasifikace lexikálních a superlexikálních předpon Tatevosova v ruštině.....	26
4.3 Změna vidu při vícenásobné prefixaci.....	26
5. Vícenásobná prefixace v češtině, ruštině a bulharštině.....	28
5.1 Dvojnásobné prefixy v češtině.....	29
5.2 Trojnásobné prefixy v češtině.....	31
5.3 Dvojnásobné prefixy v ruštině.....	31
5.4 Trojnásobné prefixy v ruštině.....	32
5.5 Dvojnásobné prefixy v bulharštině.....	32
5.6 Trojnásobné prefixy v bulharštině.....	32
5.7 Čtyřnásobné (pěti-, šesti-, sedminásobné) prefixy v bulharštině.....	33
5.8 Shrnutí.....	34

6. Vícenásobný prefix <i>po-</i>	36
6.1 Lexikálněsémantické významy slovesné předpony <i>po-</i>	36
6.1.1 Malá míra děje	36
6.1.2 Postupný průběh děje	37
6.2 Kombinace s druhou předponou <i>po-</i>	37
6.2.1 Zdvojená předpona <i>popo-</i>	38
6.3 Kombinace s třetí předponou <i>po-</i>	38
6.4 Ruská předpona <i>по-</i> ve srovnání s českou předponou <i>po-</i>	38
6.5 Bulharská předpona <i>по-</i> ve srovnání s českou předponou <i>po-</i>	40
6.6 K slovesům pohybu s předponou <i>po-</i>	41
6.7 Shrnutí.....	43
Závěr.....	44
Seznam použité literatury a internetových zdrojů.....	45
Přílohy	

ÚVOD

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla věnovat se slovesným předponám a jejich zapojení do vícenásobné prefixace, neboť mě obecně fascinuje produktivita slovesných prefixů a jejich schopnost měnit význam, případně vid sloves bez složitějších transformací. Práci obohatím o přehled a fungování slovesných předpon ve dvou dalších slovanských jazycích, ruštině a bulharštině, neboť se domnívám, že srovnávací metoda je vždy přínosná a svým způsobem originální. Motivací pro výběr tématu byl i fakt, že fenoménu vícenásobné prefixace nebyla doposud na české ani ruské jazykové půdě věnována dostatečná pozornost. Mnohem komplexněji je polyprefixace popsána v bulharské lingvistice, neboť připojování dalších prefixů k slovesnému základu je v bulharštině jev velmi produktivní.

Předmětem mé bakalářské práce je několikanásobná prefixace u sloves v češtině, ruštině a bulharštině a její zkoumání ze slovotvorného a sémantického hlediska. Pro popis předpon se opírám o soudobou klasifikaci prefixů na lexikální a superlexikální (Svenonius 2004, Istratkova 2004). Budu se zabývat především sémantikou druhých a třetích slovesných předpon. V závěrečné části práce se zabývám slovesnou předponou *po-*. Protože ji hodnotím jako aktivní prostředek vícenásobné prefixace, domnívám se, že je třeba ji podrobněji analyzovat. Pro porovnání vymezím její kombinace a lexikálněsémantické významy v češtině, ruštině a bulharštině.

Základem pro výběr českého materiálu k vlastní analýze je český jazykový národní korpus syn4. Dále využívám data uváděná v odborné literatuře, ruské a bulharské výkladové a překladové slovníky. Vycházím také ze statí a pojednání zaměřených na vícenásobnou prefixaci v češtině, ruštině a bulharštině.

Hlavním cílem práce je identifikace stejných a různých distribučních rysů slovesných předpon ve sledovaných jazycích.

1. Slovesné předpony z hlediska morfologie a slovtvorby

Cílem kapitoly je popsat funkce slovesných předpon a jejich slovtvorný význam. V rámci morfologické kategorie vidu se zaměříme na fungování slovesných předpon při tvoření vidové opozice dokonavost × nedokonavost a dotkneme se problematiky tzv. čistě vidových předpon.

1.1 Odvozování sloves předponami

Odvozování sloves pomocí předpon neboli prefixace je slovtvorný proces, pomocí něhož se tvoří tzv. prefigovaná slovesa. Formanty tohoto procesu jsou předpony – prefixy. Předponami se odvozují slovesa od sloves. Tyto předpony pozměňují v různé míře význam slovesa (viz kapitola 3). Nejtypičtějším způsobem tvoření prefigovaných sloves je jednoduchá prefixace.

Dominantní postavení předpon při tvoření sloves je nepochybné: *Produktivita prefixace je posilována relativní snadností mechanismu předponového tvoření, který se převážně obejde bez morfonologických změn v obou komponentech. Spolu s vysokou spojitelností předpony a slovesného základu, podmíněnou sémanticky, to vytváří předpoklady pro četné modifikace slovesných významů* (Uher, 1987, s. 6).

Prefixace sloves spadá pod modifikační onomaziologický typ. Modifikační změnou významu při tvoření slov rozumíme přidání příznaku, jímž dojde k obměně (*modifikaci*) významu slovtvorného základu. Ve všech útvarech tohoto typu slovtvorný základ i derivát zůstávají ve stejném slovním druhu, viz např. vidová dvojice *lít – přilít*. Prefixu náleží funkce doplnění, modifikování významu základového slova. Modifikace významu slovesného základu někdy plynule přechází v *mutaci*. Předponové sloveso je pak svým věcným významem zcela samostatné. V tomto případě se význam odvozeného slova vzhledem k základovému slovesu podstatně mění, odvozené slovo pojmenovává nový děj, např. *jít – najít*.¹

1.2 Funkce a význam slovesných předpon

Předpony nejen modifikují lexikální význam, ale mění i slovesný vid. Schopnost perfektivizace má každý prefix. Zároveň je prefix potenciálně nositelem nového sémantického významu. Prefixy jsou tedy polyfunkční. Funkce slovesných prefixů vyplývá ze vzájemného působení významů prefixů a významů slovesných základů, ke kterým jsou připojovány.

¹ Význam prefixu nelze vyvozovat z významu slovesa základového, např. *kázat – rozkázat, dokázat*. Kromě toho se někdy takové případy hodnotí již jako lexikalizace.

Funkcí slovesné předpony rozumíme vliv, který má připojení prefixu k fundujícímu základu na hodnocení prefixativa z hlediska jazykových rovin. V širším pojetí značí tento vliv formální a významovou změnu jednotky výsledné (ve srovnání s jednotkou výchozí). U předpon rozlišujeme funkce stálé (obligatorní), tj. funkce, pro jejichž uskutečnění k prefixaci dochází, omezené a fakultativní, které mohou, ale nemusejí být výsledkem prefixace (Uher, 1987, s. 19).

1.2.1 Stálé funkce

*Vlastní (primární) funkcí slovesné předpony je funkce lexikální, slovotvorná, která je pro proces prefixální derivace závazná. Lexikální modifikace vyjadřuje prostorové zaměření děje, uplatňuje se především u sloves pohybu, např. *donést (až k něčemu, dovnitř něčeho)*. Pomocí lexikální funkce předpona mění slovesný děj. Z lexikálních předpon se vyčleňují prefixy, které modifikují způsob slovesného děje. Způsobová funkce spočívá ve vyjádření množství nebo časového průběhu či fázi děje, např. *koupit – přikoupit* (dodatečný průběh děje).*

Jako *nevlastní funkce* slovesné předpony je označována perfektivizace, neboť přidáním předpony dochází nejen ke změně významu, ale také ke zdokonavení původního základového slovesa. Zdokonavení je průvodním jevem prefixace.

1.2.2 Fakultativní funkce

Fakultativní funkce souvisí se syntaktickou a stylistickou úlohou předpon. Se změnami významu dochází u předponových sloves často ke změně valence. *Pokud dojde ke změně vazby, znamená to, že prefigované sloveso se více významově vzdálilo základovému slovesu.* (MČ1, 1986, s. 393).

1.2.3 Omezené a nezřetelné funkce

Omezenou funkci má slovesná předpona *po-*, která je schopná tvořit nedokonavý budoucí čas. Připojuje se k tzv. determinovaným slovesům, které vyjadřují pohyb v jednom směru, např. *půjdu, poletím* (viz kapitola 6).

Nezřetelnou funkci má prefix, jehož význam je ze synchronního hlediska nejasný, např. *z-pívat*, nebo nezřetelný, např. *v-dát se, s-líbit*. Pokud je vnímání jednotlivých složek v prefigovaném slovese oslabeno, mluvíme o lexikalizovaných předponových slovesech, ve kterých jsou

slovotvorné vztahy neprůhledné a došlo ke ztrátě povědomí o předponovosti. Význam prefigovaného slovesa se nedá z významu prefixu a slovesného základu rekonstruovat, např. *po-moci*. Často tak dochází k zastřenosti prefixů. *Mnohdy se vyděluje pouze předpona a základ je již neživý (doufat, zoufat, about, zout), nebo významově posunutý či nejasný (přestát, rozptýlit). Pokud se významová motivace základovým slovem necítí, pak se pouhá, byť vydělitelná forma za předponu nepovažuje: nenávidět, závidět* (ESČ, 2002, s. 342). Při vícenásobné prefixaci může být prefix vnímán jak násobený, např. *vynadívat se (dívat se – *nadívat se – vynadívat se)*.

1.3 Význam slovesných předpon

Prefix uplatňuje svoji funkci vzhledem ke své konkrétní sémantice. V prefixativech je lexikálně sémantický význam předpony určen výsledkem spojení se slovesným základem. Obecně můžeme dělit předpony podle významu (Kopečný, 1962, s. 114) na *konkrétní* a *abstraktní*. Konkrétní jsou spjaty s prostorovou sémantikou, abstraktní se této sémantice více či méně vzdalují, např. *obe-jít (význam směr okolo) × ob-vinit (význam rezultativní)*. Předpony významově méně konkrétní jsou více polysémnní, nejméně konkrétní a významově nejrozmanitější je podle Kopečného předpona *po-*.

1.4 Slovesný vid (aspekt)

V obecné jazykovědě označuje mezinárodní termín aspekt více či méně silně gramatikalizovanou kategorii slovesa, která vyjadřuje netemporální časovou dimenzi děje/stavu vyjádřeného slovesným lexémem. Uznává se, že vidový protiklad ve slovanských jazycích reprezentují dvě kategorie: nedokonavost a dokonavost. (ESČ, 2002, s. 527-528). Odlišné pojetí vidu nacházíme u Kopečného (1962, s. 15), který vedle protikladu *nedokonavost × dokonavost* předpokládá u imperfektiv další vidovou opozici *aktuálnost × neaktuálnost*, např. *psát – psávat*, tedy jinak řečeno protiklad prosté nedokonavosti proti neaktuální násobenosti. S násobeností jako vidovým významem pracuje také *Mluvnice češtiny 2* (1986) a *Stručná mluvnice česká* Havránka a Jedličky (2002).²

² Poněvadž ruština na rozdíl od češtiny nemá zvláštní prostředky formální, které by dovoľovaly podle potřeby utvořit od kteréhokoliv slovesa sloveso násobené, rozumí se v ruštině videm především rozdíl v dokonavosti a nedokonavosti. V ruštině lze tvořit násobená slovesa jen od nedokonavých sloves bezpředponových, prostých. Vyskytují se jen v tvaru minulého času, výjimečně v infinitivu. Z toho také vyplývá menší rozvětvenost vidové stupnice ruské ve srovnání s českou, *česky: zapsat – zapisovat – zapisovávat; rusky: записать – записывать – 0* (Příruční mluvnice ruštiny I, 1964, s. 174-175).

V současném přístupu je nahlíženo na slovesný vid zvlášť z roviny *gramatického aspektu* (vnějšího) a z roviny *lexikálního aspektu* (vnitřního). Gramatický aspekt vyjadřuje perfektivitu a imperfektivitu slovesa, lexikální aspekt se vztahuje k sémantickým vlastnostem slovesa a vyjadřuje pojmy *telicita* a *atelicita*, přičemž telická jsou slovesa s významem procesu a výsledku, např. *dopsat, přečíst*, naopak atelická slovesa vyjadřují pouze proces, např. *psát, číst*. V nejjednodušším případě jsou telické predikáty dokonavé a atelické nedokonavé. Podle některých autorů mohou být imperfektiva také telická – např. *Tenhle film točil Forman.*) (NESČ).³

1.5 Nedokonavost vs. dokonavost

V české tradiční jazykovědě je slovesný vid neflektivní, lexikálně-gramatická kategorie, která vyjadřuje dvě hodnoty, *perfektum (dokonavost)* a *imperfektum (nedokonavost)*. Nedokonavý vid (imperfektum) je bezpříznakový a vyjadřuje neuzavřený děj v jeho průběhu, trvání nebo opakování. Dokonavý vid (perfektum) vyjadřuje uzavřený, časově omezený děj, děj jednorázový, který má určitý výsledek.⁴ Je schopen vyjádřit pouze minulost (*napsal jsem*) a budoucnost (*napíšu*), zatímco nedokonavý vid je schopen postihnout časově také přítomnost (*píšu, psal jsem, budu psát*).⁵

Většina sloves tvoří vidové dvojice, přičemž o vidové dvojici můžeme mluvit pouze v případě, jestliže si obě slovesa zachovávají jednotný lexikální význam, např. *vidět – uvidět*. Slovesa, která jsou mimo vidovou korelaci *dokonavost × nedokonavost*, se označují jako nepárová: jsou to *imperfektiva tantum* (např. *smět*) a *perfektiva tantum* (např. *předpokládat*). Jen část některých sloves můžeme označit jako *obouvidová* (např. *věnovat*), tj. slovesa, u nichž vidový protiklad není formálně signalizován (Kopečný, 1962).

1.5.1 Fungování slovesných předpon v rámci vidu

Spojení s předponou je charakteristické především pro slovesa dokonavá. Prefixy však nejsou znakem pro dokonavý vid, protože mnoho dokonavých sloves je dokonavých bez prefixu a mnoho nedokonavých sloves má předponu. Některá slovesa odvozená od prostých sloves jednou

3 Petr Biskup (2017): TELIČNOST. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. <https://www.czechency.org/slovník/TELIČNOST>

⁴ Vlastní vidový protiklad je protiklad sloves dokonavých a nedokonavých. Na vidovém protikladu se podílejí spíše slovesa mutační, označující události (Mluvnice češtiny 2, 1986, s. 181).

⁵ Kategorie slovesného vidu v bulharštině má temporální význam a je zahrnuta do systému bulharských slovesných časů. Sémantický význam morfologické kategorie slovesného vidu je ve vztahu děje a výsledku v okamžiku promluvy (Kufnerová, 1990, s. 190-198).

předponou jsou nedokonavá, např. *záviset, předcházet, podléhat*. Předponová slovesa jsou nedokonavá tehdy, jsou-li druhotně odvozena příponou od předponového slovesa dokonavého (*zavřít – zavírat*).⁶

Od prefigovaného perfektiva se pomocí sufixu *-ova*⁷ tvoří tzv. *sekundární imperfektiva*, např. *psát – vypsát – vypisovat*. Sekundární imperfektiva mohou být opětovně perfektivizována dalším prefixem *psát – vypsát – vypisovat – povypisovat*. Suffixace je možná u prefigovaných sloves, u nichž se prefixací mění nejen vid, ale i lexikální význam: *psát – opsát – opisovat* (ESČ, 2002, s. 529).⁸ V polyprefixálních útvarech se vid určuje podle posledního přidaného afixu.

1.5.2 Čistě vidové předpony

Předpony jsou polyfunkční, obměňují lexikální význam a mění slovesný vid. Perfektivizační schopnost má až na výjimky každý prefix.⁹ U sloves s prostě vidovou předponou zůstává lexikální význam nezměněn. V takových případech se mluví o tzv. *čistě vidových*, desémantizovaných prefixech, např. *radit – poradit*, předpona nemění význam slovesa, ale jen jeho vid). Z českých předpon jsou to podle Kopečného (1962) především předpony *z-* (*zdanit, zpusťošit*), *za-* (*zastavit, zabloudit*), *na-* (*nalít, najíst*), *po-* (*pozdravit, pověsit*). Od sloves prefigovaných čistě vidovými předponami nelze vytvořit sekundární imperfektum, např. *psát – napsat – *napisovat*.

Předpony, jejichž význam se vztahuje k významu prostého nedokonavého slovesa, označuje Ivan Poldauf (1954, s. 50) jako řadicí (*subsumpční*). Ze slovesa nedokonavého se přidáním předpony stane dokonavé, ale nedojde k sémantické modifikaci (význam slovesa se nezmění). Subsumpční prefixy opakují pouze význam slovesa a přidávají komplexní uchopení děje, tj. dokonavost, např. *dělit-rozdělit*.

⁶ Úloha prefixace v čistě vidové opozici je sporná. Za nesporný prostředek změny vidové polaritý slovesa se pokládá *suffixace*. Primární funkce předpony je funkce lexikální (ESČ, 2002, s. 529).

⁷ rus, *-ива-*, bul. *-ва-*

⁸ Předpony měnící pouze vid většinou neumožňují tvoření tzv. *sekundárních sloves nedokonavých*. Ovšem důsledně tomu tak není. K mnoha subsumpčním perfektivům je další nadpárová derivace běžná: k *odlišit* je běžné *odlišovat*, k *vzbudit* je *vzbuzovat* apod. V tomto případě je důkazem prostého perfektiva naprostá synonymita prvotního imperfektiva s imperfektivem nadpárovým (Kopečný 1962, s. 94).

⁹ Předpony u českých sloves mají zpravidla samohlásku krátkou (na rozdíl od předpon u jmen, které mají samohlásku dlouhou). Výjimku tvoří několik sloves (vzor *trpí*) s předponami *ná-*, *pří-*, *zá-* (*náležet, záležet, příslušet*). Tato slovesa však z dnešního hlediska za předponová nepokládáme, a proto také předpona nemění jejich vid (Šmilauer, 1971, s. 165).

Janda (2013) mluví v souvislosti s prázdnými předponami v ruštině o jazykovém efektu, který nazývá *цветовая метафора* (barevná metafora). To znamená, že pokud bychom si představili, že připojíme k modrému slovesnému základu předponu, která bude mít rovněž modrou barvu, navzájem se sloučí a předpona jakoby zmizí (Janda et al. 2013, s. 24).¹⁰

Otázka čistě vidových (*prázdnych*) předpon není v lingvistických kruzích jednoznačně vyřešena. Nicméně existují lingvisté (např. V. V. Lopatin; I. G. Miloslavskij, 1989), kteří nahlížejí vidové dvojice s čistě vidovými předponami jako jev volby, výběru ke vztahu k samotným předponám a neprefigovaným slovesům. To podle nich znamená, že všechny předpony (avšak pouze s určitým významem) ve spojení s určitými slovesy mohou mít čistě vidovou funkci. Tak například předpona *na-* (s významem *směřování děje na povrch*) ve spojení s konkrétními slovesy typu *psát, tisknout, kreslit*, u nichž se jejich sémantický význam kryje se zmiňovaným významem předpony *na-* (*směřování děje na povrch něčeho*), pak skutečně vystupuje jako čistě vidová. Podobně pak *dělit – rozdělit, číst – přečíst* apod. Rovněž je třeba poznamenat, že mezi vidovými dvojicemi s čistě vidovými předponami je řada takových, jež se vyznačují dubletní předponou (*lekat – vylekat/polekat, vadnout – uvadnout/zvadnout*).

Někteří lingvisté (Maslov, 1961, Isačenko, 1965, Janda, 2013) zcela popírají čistě gramatickou funkci prefixace. Jiní autoři (Kopečný, 1962, Šlosar, 1981) zastávají názor opačný a jako důkaz svého tvrzení předkládají proces tzv. deprefixace, jež je pouze gramatické povahy. Sama její existence pak dokazuje, že je zcela na místě mluvit jen o čistě gramatické funkci prefixace. Předpony jako jsou *pře-, nad-, pod-, ve-* tvoří prostě dokonavé tvary jen zcela výjimečně. Podle Kopečného jsou některé předpony skutečně lexikálně prázdné. *Nemůžeme vysvětlit dokonavé tvary učinit, pochválit, zezelenat. Volba předpony tu byla provedena v dávných dobách a je možná výsledkem také dávné analogie* (Kopečný, 1962, s. 92).

Otázka čistě vidových předpon je velmi sporná. V mnoha případech je těžké určit, zda daný prefix ještě má nebo nemá nějaký význam, např. *vařit – uvařit*. My se přikláníme spíše k názoru Isačenka a těch lingvistů, kteří tvrdí, že v širším pojetí prakticky neexistuje slovesná předpona, jež by byla zcela sémanticky prázdná. Předponám čistě vidovým přiznávají funkci slovo tvornou. Slovesa s nimi získávají význam výsledku děje.

¹⁰ Janda ve svém přístupu podporuje hypotézu, že předpony nejsou nikdy prázdné, ale místo toho se překrývají s významy sloves.

Podle tabulky je zřejmé, že se v ruštině a bulharštině užívá týchž slovesných předpon pro tvoření dokonavých sloves s čistě vidovou platností. Výběr té které předpony se však s češtinou vždy nekryje.

Tabulka č. 1

Předpony s významem výsledku děje (čistě vidové předpony)

češ	příklady	ruš	příklady	bul	příklady
na-	napsat	на-	нарисовать (nakreslit)	на-	направя (udělat)
o-	onemocnět	о-	окрепнуть (ztvrdnout)	о-	опустея (opustit)
po-	potrestat	по-	похудеть (zchudnout)	по-	побелея (zbělet)
s-	shořet	с-	сделать (udělat)	с-	смеля (semlít)
u-	umazat	у-	утопить (utopit)	у-	удавя (utopit)
vy-	vyucvičit	вы-/из-	выстирать (vyprat)	из-	изпяя (vypít)
z-	zblednout	вз-/вс- (вос-)	вспотеть (zpotit se)	въз	възра (zastavit)
za-	zaplatit	за-	задушить (zadusit)	за-	завърша (ukončit)

2. Repertoár slovesných předpon

Tradičně se pro češtinu uvádí *dvacet* vlastních, původních prefixů (PMČ, 1995), pro ruský jazyk *dvacet tři* (Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I, 1966), pro bulharský *osmnáct* (Съвременен български език, *překl. Současný bulharský jazyk*, 1999). České, ruské a bulharské prefixy jsou jedno- až čtyřfonémové, vokalické, konsonantické nebo smíšené předložkové a nepředložkové. Mezi češtinou, ruštinou a bulharštinou jsou v repertoáru předpon některé rozdíly:

Tabulka č. 2

Formálně shodné předpony v češtině, ruštině a bulharštině

č.	předpony cs	předpony bs	předpony rs
1	do-	до-	до-
2	na-	на-	на-
3	nad(e)-	над-	над(о)-
4	o-	о-	о-
5	ob(e)-	об(ъ)-	об(о)-
6	od(e)-	от-	от(о)-
7	po-	по-	по-
8	pod(e)-	под-	под(о)-
9	pro-	про-	про-
10	pře-	пре-	пре-
11	před(e)-	пред-	пред-
12	při-	при-	при-
13	roz(e)-	раз-	раз(о)-
14.	s(e)-	с(ъ)-	с(о)-
15	u-	у-	у-
16	v(e)-	в(ъ)-	в(о)-
17	vy-	(уз-)	вы-
18	vz(e)-	въз-	вз(о)-
19	za-	за-	за

Celý repertoár základních slovesných předpon uvádíme v příloze (tab. č. 1, s. 1).

Slovesné prefixy *o-* a *ob-* jsou původně varianty jednoho prefixu, které měly komplementární distribuci podmíněnou hláskoslovně. Formant *ob-* se připojoval pouze ke slovesům počínajícím, kdežto formant *o-* se připojoval ke slovesům ostatním (Šlosar 1981, s. 70). Obě předpony jsou často synonymní při oslabení konkrétního významu, např. *okreslit – obkreslit*. V bulharštině a ruštině se počítají jako jeden prefix.

Bulharština ani ruština nemají předponu *z-*, v češtině a ruštině se vyskytuje předpona *vy-*, která se shoduje v bulharštině s prefixem *уз-*. Obě předpony mají shodný význam pohybu zevnitř ven. V ruštině funguje dvojice předpon *уз-* a *вн-*, které jsou si významově blízké.¹¹

Nepředložková předpona *ne-* má význam popírající, negující (*vzít/nevzít*). Jeho význam se zesiluje přidáním předpony *z-*, např. *zneuznat, zneuctít*. V ruštině a bulharštině je *ne* záporná částice, která se píše zvlášť (*не знаю/не знам*). Dohromady se píše pouze v případě, kdy se bez této částice sloveso nevyskytuje. Z těchto důvodů se domníváme, že ruské a bulharské *ne-* nelze považovat za předponu v pravém smyslu toho slova, a proto ho nezahrnujeme do našeho repertoáru slovesných předpon.

¹¹ V ruštině se kromě toho zachovaly předpony církevně slovanského původu, které s výjimkou *пред-* představují osobitá dubletní synonyma odpovídajících ruských předpon centrálního systému *воз-/вз-, низ-/с-, пре-/пере-*.

3. Lexikálněsémantický význam slovesných předpon

Podle původu předpony představují předložky, které byly následně spojené se slovem, ke kterému bezprostředně patřily a staly se jeho součástí, tj. morfémem. Předložky, které měly tvaroslovný význam, vstoupily do skupiny jiných slov jako předpony a tímto způsobem vytvořily nová slova. Navíc jsou v českém (resp. v ruském, bulharském) jazyce předpony *roz-*, *vz-*, *pře-*, *vy-*, naproti tomu neexistuje předložkový prefix *k-*. Předpony si zachovaly svůj prvotní místní a prostorový význam a později se k nim připojily i významy přenesené a abstraktní. Předpony neopakují význam předložek, ale mění věcný význam slovesa. Předpony jsou polysémní a navzájem synonymní a antonymní.

Prvotní místní význam vyjadřují předpony, které se pojí se slovesy pohybu a s některými slovesy přemístění. Prostorové určení sloves je nejzřetelnější. Za prostorový považujeme význam prefixu i tehdy, kdy adverbialní určení ztratilo ráz prostorový (odejít ke zkoušce). (Uher, 1987) Prostorový význam jsou schopny vyjádřit všechny produktivní předpony.

3.1 Způsob slovesného děje (aktionsart)

Se sémantickou funkcí předpony je spojen způsob slovesného děje (*aktionsart*). Aktionsart je propojen s gramatickou kategorií vidu (realizuje se stejně pomocí prefixů a sufixů), obměňuje význam slova, může mít několik kategorií: *trvalost*, *rezultativnost*, *okamžitost* aj. Zatímco gramatická kategorie vidu, jak jsme ukázali výše, typicky vyjadřuje pouze dvě hodnoty, totiž *dokonavost a nedokonavost*, aktionsart závisí na významech, které nemají pouze perfektivující roli, ale vnáší do významu slovesa odstín, který charakterizuje průběh děje nebo stupeň dosažení výsledku.

V prvním pojetí se způsob slovesného děje považuje za derivační kategorii sloves, která jsou derivována od jiného slovesa, a při této derivaci dochází k modifikaci lexikálního významu. Slovesa *dopsat*, *popsat*, *přepsat* jsou tedy formy způsobu slovesného děje ke slovesu *psát*, které samo není řazeno k formám způsobu slovesného děje, protože není deverbálně derivované (Isačenko, 1965).

Formy aktionsartu vznikají rovněž sufixací. Imperfektiva *pospávat*, *pozpěvovat* obsahují další lexikální komponent – *vícekrát*, *opakovaně* – a musí být tedy chápána jako formy způsobu slovesného děje. Podle druhu lexikální modifikace, tj. podle sémantického rysu, kterým se formy

způsobu slovesného děje odlišují od výchozího slovesa, lze rozlišovat různé skupiny slovesného děje, které jsou signalizovány určitým formantem (formant *do-* signalizuje skupinu s lexikálním komponentem *dovedení děje do konce* apod.) (ESČ, 2002, 568).

V jiném (druhém) pojetí se aktionsart považuje za kategorii, která sleduje sémantickou kategorii všech sloves (způsob slovesného děje není derivační kategorií sloves). Pro značně rozdílná východiska se jednotlivé teorie neshodují v počtech ani názvech jednotlivých skupin, proto se často jejich klasifikace v různých publikacích liší (ESČ 2002, s. 567 – 568).

Tabulka č. 3 **Významy slovesných předpon v češtině**

slovesné předpony	prostorové a idiomatické významy příklady A	měrové, temporální významy příklady B	čistě perfektivizační význam příklady C
	lexikální modifikace	způsob slovesného děje	prostě zdokonavující funkce
do-	donést, donášet	finitiva dočíst	dosvědčit
na-	nalepit, nabýt	kumulativa, extenziva, atenuativa, intenziva, saturativa nahrabat, namluvit se, nakrojit, naběhat, najít se	napsat
nad(e)-	nadepsat, nadbíhat	excesiva nadhodnotit	
o-	ovázat, otočit		omládnout
ob(e)-	obšít, obšlehnout		
od(e)-	odejít, oddělat	egresiva odučit	
po-	pokrýt, pojit	atenuativa, distributiva, delimitativa poskočit, postřílet, posedět	poprosit
pod(e)-	podletět, podlézat	atenuativa podhustit	
pro-	prolít, prošlapat	terminativa, perdurativa, totální skupina propracovat, prostrčit, pročistit	promnout
pře-	přejet, předejít	terminativa, excesiva přečíst, přepít se	přeměřit
před(e)-	předklonit, přednést		
při-	přiskočit, přiznat	atenuativa, komitativa přibarvit, přikusovat	přimět
roz(e)-	rozsadit, rozvrátit	evolutiva, distributiva rozkřičet se, rozbíhat se	
s(e)-	sebrat, sesadit		sebrat
u-	uplavat, upevnit	exhaustiva, atenuativa utancovat, ušklíbnout se	uvařit
v(e)-	vložit, vpálit		vsugerovat
vy-	vylézt, vyběhat	saturativa, terminativa distributiva vyspat se, vystudovat, vyskákat	vyléčit
vz(e)-	vznést, vzkřísit	evolutiva vzplanout	vzbudit se
z(e)-	zout, zběhnout	distributiva zpřeházet	zešedivět
za-	zaběhnout, zapsat	ingresiva, saturativa zakřičet, zalyžovat si	zatelefonovat

Tabulka č. 3 podává přehled nejčastěji uváděných skupin způsobů slovesného děje (pro druhé pojetí aktionsartu), ke kterému se v této práci přikláníme.

*Komentář k tabulce č. 3: Lexikálně modifikační předpony ve skupině A se spojují v předponové části slovesa se způsobovými předponami ve skupině B. Pořadí předpon je B+A, např. *povyjet, zpřeházet* (spojení A+B je negramatické **vyvojet, *přezházet*). Předpony ve skupině C jsou vidové. Slovesa s nimi netvoří sekundární imperfektiva, např. *psát – napsat – *napisovat*.¹²*

3.2 Polysémie slovesných předpon

Polysémie (mnohoznačnost) vzniká různými způsoby, nejčastěji metaforickým posunutím významu. *Významy jednotlivé předpony tvoří mikrosystém, jehož sémantickou strukturu považujeme za polysémi, i když si uvědomujeme, že z čistě synchronního hlediska není možné nacházet vždy zřetelný vztah uvnitř této struktury. Takové řešení přijímáme proto, že se nepodařilo najít průkazné kritérium rozlišení polysémie a homonymie předpon.* (Uher, 61).

Na základě sledování lexikálního významu slovesných předpon seřadil Kopečný (1962, s. 114) předpony podle ubývající konkrétnosti významu, kde předpona *po-* je podle počtu lexikálních významů nejproduktivnější:

před-, nad-, pod-, v-, od-, vz-, ob-, do-, roz-, při-, pře-, pro-, s-, o-, vy-, na-, za-, z-, u-, po-

Polysémie prefixů odpovídá v podstatě jejich frekvenci. Předpony s nejhudší sémantikou odpovídají v zásadě předponám s nejmenším výskytem (Čermák, 2014, s. 264).

Pro porovnání uvádíme pořadí předpon ve frekvenčním slovníku (Jelínek, 1961), kde předpona *nad-* je nejméně frekventovaná:

nad, před-, pod-, vz-, ob-, v-, pře-, do-, pro- od-, při-, na-, o-, roz-, s-, z-, u-, po-, za-, vy-

3.3 Antonymie slovesných předpon

Interakce slovesných předpon je ovlivněna jejich sémantickými vlastnostmi, omezuje se tak např. spojování navzájem antonymických prefixů (*nadpod-/надпод- apod.*).¹³

¹² Pro zpracování tabulky a komentáře byl použit handout M. Zikové. CJA009 Morfologie II jaro 2006. https://is.muni.cz/el/1421/jaro2006/CJA009/Handout_9.pdf?lang=cs

¹³ Obvyklé je však kombinování s inverzní předponou *od-objednat* (Uher, 1987, s. 30)

Antonymní jsou ty prefixy, které stojí navzájem ve významovém protikladu, například pohyb dovnitř (*vejít*) a ven (*vyjít*). Zřetelně antonymní jsou především prostorové a časové významy některých prefixů. *Spojením antonymních prefixů vzniká řada derivátů okazionálních a stylově příznakových (např. odpřípnout, dorozběhnout). Do stylově bezpříznakové slovní zásoby můžeme zařadit sloveso odnaučit se. Prefixy od- a na- nejsou v tomto spojení v pravém smyslu antonymní: předpona od- vyjadřuje zrušení výsledku děje, prefix na- je prostě vidový (Veselý, 2017, s. 18-27).*

př. Zkusila jste se někdy odnaučit kouřit? (syn4). Přestože nás vyspělá civilizace pudovému chování odnaučuje, stále je v nás síla, která se rozumovým úvahám vymyká. (syn4)

Tabulka č. 4

České slovesné předpony s antonymickým významem

porovnávané předpony		význam
od-	do-	vzdálení odebrání přiblížení přidání
od-	v-	pohyb dovnitř pohyb ven
vz-	s-	pohyb vzhůru pohyb dolů
vy-	s-	pohyb vzhůru pohyb dolů
nad-	pod-	pohyb nahoru pohyb dolů
při-	od-	sblížení spojení oddálení odpojení
roz-	s-	pohyb do různých stran pohyb k sobě
roz-	do-	začátek děje konec fáze děje
v-	vy-	pohyb dovnitř pohyb ven
za-	od-	začátek děje zrušení děje
od-	při-	vzdálení odebrání přiblížení přidání
před-	za-	pohyb dopředu pohyb dozadu

Předpony s antonymickými přeponami v ruštině a bulharštině uvádíme v příloze (tab. 2a, 2b., s. 2).

3.4 K shodným a rozdílným významům české, ruské a bulharské prefixace

do-: Obsah české předpony *do-* se plně shoduje s významem předpony *do-*. Někdy může ruské/bulharské *do-* odpovídat českému *až do (k)*: *dovést až do města, dojít až k divadlu*. Bulharština pomocí předložky *do-*

vyjadřuje přání, čeština i ruština si v tomto případě pomáhá modálním slovesem (*досни ми се /chce se mi spát/мне хочется спать*).

na-: Užití české, ruské a bulharské předpony *na-/na-* je totožné. V češtině má předpona *na-* význam malé míry děje ve slovesech jako *nalomit, nakousnout*. V ruštině jim odpovídají slovesa s předponou *над-*, zřídka *на-* *наклонуть, нагнуть*.

nad-: Ruské a bulharské *над-* odpovídá v zásadě české předponě *nad-*.

o-, ob-: Česká, ruská a bulharská předpona *o-/ob-* se významově shoduje ve většině případů. Výjimku tvoří jen význam pochybení děje, kde ruskému *об-* odpovídá české *pře-*.

od-: Českému prefixu *od-* shodně odpovídá prefix *от-*. Ve významu oddělení části od celku používá kromě předpony *od-* čeština také předponu *u-* (*upít*). Pro završení děje používá čeština spíše předponu *do*.

po-: Předpona *po-* se v jednotlivých jazycích v některých významech liší. V ruštině a bulharštině stejně jako *za-* dokáže vyjádřit počátek děje. V češtině musíme použít sousloví s fázovým slovesem začít.

pod-: Směr pod předmět vyjadřuje čeština mimo předpony *pod-* (podepsat) také použitím předpony *po-* a předložky *pod* (položít sešit pod knihu). Předpona *nod-* má schopnost vyjadřovat velkou nebo malou míru děje a začátek děje, význam skrytého uskutečnění děje musí čeština opsat pomocí příslovce *tajně (skrytě)*.

pro-: Českému prefixu *pro-* odpovídá předpona *npo-*.

pře-: Českému *pře-* odpovídá předpona *npe-*. V ruštině je tato předpona neproduktivní. Tato církevněslovanská předpona je variantou předpony *neppe-*.

pře-: Předpona *npeđ/před-* je méně produktivní, význam této předpony se shoduje. Všechna slovesa s touto předponou mají v ruštině knižní charakter. Ve významu předstihnutí a převyšování míry používá ruština a bulharština předponu *над-*. Čeština používá předpony *před-* nebo *pře-* (*přecenit*).

při-: Předponě *při-* odpovídá ve většině případů předpona *npu-*. K rozdílům mezi ruskou/bulharskou a českou předponou *při-* dochází ve významech malé míry děje, kdy čeština používá příslovce trochu pro zdůraznění toho, že se jedná o malou míru děje. Místo předpony *při-* používá v některých případech předponu *po-* (*trochu pobolívat*).

roz-: České *roz-* se shoduje prakticky ve všech směrech s předponou *раз-*, přičemž tato předpona nemá významově odpovídající předložku. Výjimku tvoří význam změny stavu, kdy čeština používá předponu *z-* (*zbohatnout*).

s-: Ruský prefix *s-* se shoduje s českým. Výjimku tvoří pouze význam kopírování předmětu, kdy v češtině uijeme předpony *o-*, resp. *ob-*. V bulharštině předpona *s-* vyjadřuje začátek děje. V ostatních významech se prakticky shodují.

u-: Použití předpony *u-/y-* je rozdílné. Na rozdíl od synonymické předpony *от-* vnáší ruská předpona *y-* do slovesa význam úplného vzdálení se, např. *отойти от дома – уйти из дома, отехать от города – уехать из города (навсегда)*. Na rozdíl od předpony *от-* má předpona *y-* v ruštině knižní charakter a není příliš frekventovaná. Bulharskému *y-* odpovídá v češtině ve většině případů jiná předpona.

v-: Ke shodě dochází pouze ve významu pohybu směrem dovnitř (*вляза – vstoupit*).

vy-: Ruská a česká předpona *вы-/vy-* je významově blízká předponě *из-*.

vz-: Ruská předpona *вз-* je neproduktivní. Bulharská předpona *вз-* odpovídá českému *vz-*, směr pohybu vzhůru vyjadřujeme však častěji předponou *vy-*. Význam znovu opakovaného děje v češtině vyjádříme lépe předsazením pomocného příslovce *znovu* před prefigované sloveso.

za-: Vyjadřuje počátek děje. Čeština také používá tuto předložku ve významu směru pohybu za předmět (*zaběhnout za zed'*).

Všechny lexikální významy jednoduchých slovesných předpon uvádíme pro porovnání v příloze (tabulky 3a, 3b, 3c, s. 3-14).¹⁴

¹⁴ Problémem při určování významů slovesných předpon byla často jejich interpretace, neboť ta se v různých příručkách liší. Snažili jsme se zachytit i významy, které jsou v jazyce dokumentovány pouze několika doklady, např. *podstrčit* (ve významu *tajně*).

4. Vícenásobná prefixace

Ačkoliv můžeme vícenásobnou prefixaci označit ve slovanských jazycích za aktivní prostředek derivace, nebyla tomuto problému věnována příliš velká pozornost. Například *Ruská gramatika* (Русская грамматика, 1980) odbývá problém dvojnásobné prefixace jednou frází. (RG:374). Česká odborná literatura se o problému vícenásobné prefixace zmiňuje jen velmi stručně (Uher, 1987).

Tradičně se modifikované významy sloves zkoumají v souvislosti s obecnými otázkami slovtvorby a rovněž v souvislosti s vidovou charakteristikou sloves a způsobem slovesného děje. (Kopečný 1962, Isačenko, 1968, Uher, 1987, Radeva 1991). Největší pozornost autorů se obrací především k počtu a možnosti kombinací jednotlivých prefixů z hlediska sémantiky.

V současné době se sémantické vlastnosti prefixů nejčastěji analyzují s ohledem na aspektuální vlastnosti slovesa (Istratkova 2004, Svenonius 2004, Romanova, 2004). Autoři popisují z hlediska struktury slovesa fungování tzv. *lexikálních a superlexikálních prefixů* (viz níže).

4.1 Výběr materiálu

Základem pro výběr materiálu k vlastní analýze sémantiky slovesných předpon byl především český korpus syn4. Protože z ruského ani bulharského korpusu nelze jednoduše vyfiltrovat polyprefigovaná slovesa, využíváme pro dohledání předponových sloves převážně výkladové a překladové slovníky. Dále vycházíme z dat uváděných v odborné literatuře, ze statí a pojednání zaměřených na vícenásobnou prefixaci v češtině, ruštině a bulharštině (Dočekal 2009, Koroleva 2003, Atanasova 2011). Z českých odborných prací čerpáme především z monografie F. Uhra *Slovesné předpony* (1987).

4.2 Lexikální a superlexikální prefixy

Podle sémantiky rozdělujeme slovesné prefixy do dvou skupin. Mluvíme o lexikálních/vnitřních (LP) a superlexikálních/externích (SP) prefixech.¹⁵ Při několikanásobné prefixaci stojí *lexikální prefix* (kvalifikační) nejbliže slovesnému základu a mění význam slovesa (*vyskočit*). *Superlexikální předpony* (modifikační) pouze pozměňují význam základového slovesa (*povyskočit*) (např. Svenonius, 2004, Slabakova, 2005).

¹⁵ V. Isačenko (1968) je nazývá kvalifikátory a modifikátory.

Lexikální prefixy mají idiosynkratický význam (lokativní, rezultativní, direkcionální) superlexikální prefixy mají význam jako *adverbia* a vyjadřují způsob slovesného děje (*aktionsart*). Pouze k superlexikálním prefixům lze přidat další předponu (*stacking*). *Lexikální prefixy se nedají u slovesa množovat. Pokud predikát obsahuje více prefixů, potom pouze jeden, a sice ten nejbližší ke kořeni, může být lexikální, všechny vzdálenější předpony mají význam superlexikální* (NESČ).

Tabulka č. 5¹⁶

SP (pozměnění významu)	LP (změna významu)	slovesný základ
<i>po-</i>	<i>roz-</i>	<i>-dělovat</i>
SP (pozměnění významu)	SP (pozměnění významu)	slovesný základ
<i>po-</i>	<i>po-</i>	<i>-jet</i>
*LP	LP	slovesný základ

Lexikální prefixy mění imperfektivní sloveso na perfektivní a zároveň *telické* (ohraničené), např. *číst – přečíst*. Superlexikální prefixy mění pouze imperfektivní slovesa na perfektivní, ale nemění vždy *atelická* (neohraničená) na *telická*, např. *ležet – poležet si* (Svenonius, 2004).¹⁷

U čistě perfektivizačních předpon nepanuje shoda (Kopečný 1965, Isačenko, 1968), zda jsou lexikálně prázdné nebo zda jde o překrývání významů. Nelze je přiřadit k předponám lexikálním nebo superlexikálním, protože jejich chování není jednoznačné.

Tabulka č. 6¹⁸

Rozdíly mezi lexikálními a superlexikálními předponami

lexikální (interní) prefixy	superlexikální (externí) prefixy
1. idiosynkratický význam (lokativní, rezultativní, direkcionální)	1. pravidelný význam, jako <i>adverbia</i> (delimitativní, kumulativní, repetitivní, distributivní)
2. nemohou se hromadit	2. mohou se hromadit
3. mohou tvořit sekundární imperfektivum	3. nemohou tvořit sekundární imperfektivum

¹⁶ Pokud je sloveso rozvíjeno dvěma předponami ze stejné skupiny, nemusíme díky vnímání slova jako celku, počítovat sloveso jako násobně prefigované (*vyšvléknout*).

¹⁷ (A)telicita patří do oblasti lexikálního aspektu, která se zabývá aspektovými třídami (Vendler, 1957) a způsobem slovesného děje.

¹⁸ Tabulka je převzata od Petra Biskupa (2006).

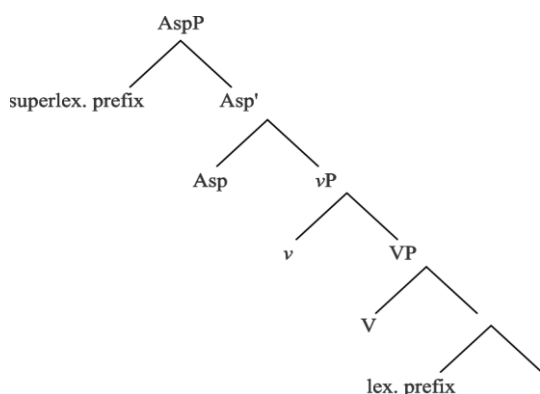
4. jsou blíže ke kořeni než superlexikální prefixy	4. připojují se až po lexikálním prefixu
5. jsou součástí idiomů	5. nejsou součástí idiomů
6. mění argumentovou strukturu slovesa	6. nemění argumentovou strukturu slovesa
7. připojují se k telickému kmeni, má-li sloveso oba	7. připojují se k atelickému kmeni, má-li sloveso oba

Co se týká rozdílu prefixů, v poslední době se prosazuje zejména morfosyntaktický přístup, podle něhož jsou oba typy prefixů generované v různých syntaktických pozicích. Např. podle Romanovové (2006) a Gehrkeové (2008) jsou lexikální prefixy generované v komplementu slovesa. Superlexikální prefixy jsou vždy generovány ve struktuře výše než lexikální prefixy, konkrétně buď přímo v aspektové frázi¹⁹, nebo nad ní (např. Ramchandová, 2004, Svenonius, 2004)

Pozice lexikálního (interního) a superlexikálního (externího) prefixu v syntaktické struktuře:

Zjednodušený strom

Obrázek č. 1



Protože superlexikální prefixy na rozdíl od lexikálních prefixů jsou generované výš než aspektová hlava a nepatří do verbální fráze, neměly by např. tvořit sekundární imperfektiva a měnit argumentovou strukturu slovesa. (NESČ, 2017).²⁰

[... vnější prefix [VP ... vnitřní prefix ...]]

¹⁹ Protože vid je ve slovanských jazycích gramatickou kategorií a je morfologicky vyjádřen, předpokládá se přítomnost aspektové fráze (AspP) ve větné struktuře. (NESČ)

²⁰ Markéta Ziková (1), Petr Biskup (2) (2017): PREFIX. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. <https://www.czechency.org/slovník/PREFIX>

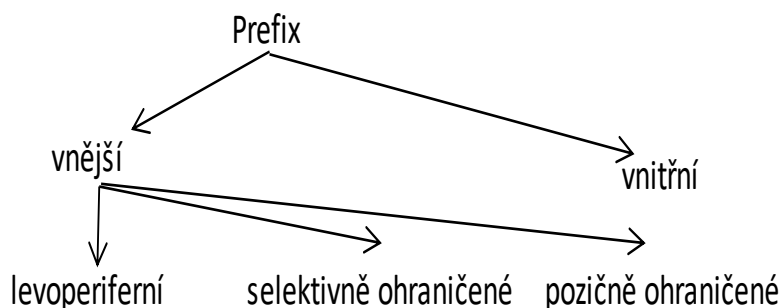
Mezi lexikálními prefixy a argumenty existuje jistý vztah. Lexikální prefixy přidávají do argumentové struktury argumenty, např. přímý objekt (*foukat* × *rozfoukat co*).

4.2.1 Klasifikace lexikálních a superlexikálních předpon Tatevosova v ruštině

Provedením strukturní a sémantické analýzy SP (vnějších) prefixů rozděljuje Tatevosov (2009) ve své studii tyto prefixy do dvou tříd: 1. *selektivně ohraničené* (SO) a 2. *pozičně ohraničené* (PO). K SO řadí předpony kumulativní *na-* (nalovit'), inchoativní *za-* (zapet'), delimitativní *po-* (posidet'), distributivní *pere-* (perelovit'). Předpony této třídy se připojují pouze k imperfektivním základům a tvoří sekundární imperfekta. Spojení s odvozeným perfektivní základem není možné, neboť by došlo k porušení selektivní pozice.

Třída PO se skládá z repetitivního *pere-* (perezabit'), kompletivního *do-* (dopisat'), atenuativního *pod-* (podzabit'). Připojují se k perfektivním i imperfektivním slovesným základům s podmínkou, že sufix sekundárního imperfekta (*-iva-*) se připojuje až poté, co bylo utvořeno prefigované sloveso.

Obrázek č. 2



(Tatevosov, 2009, s. 96)²¹

4.3 Změna vidu při vícenásobné prefixaci

Vícenásobná prefixace je výsledkem opakování procesu vidové prefixace (Esvan, 2008). F. Uher ve své monografii uvádí, že v češtině je vidový proces možné opakovat čtyřikrát až pětkrát (1987, s. 30), z konkrétních příkladů nabízí vícenásobné předponové formace *zpozvy-(zpozvynášet)* a *zpovyu-(zpovyupomínat)* s významem distributivním.

²¹ Na pozici levoperiferní je distributivní prefix *po-*.

Podle hodnoty vidu můžeme prefixy rozdělit (Esvan, 2008) na prefixy vidové a nevidové. Pro vidové prefixy je určující, že se po přidání slovesné předpony základové sloveso perfektivizuje, např. *psát* ned., *zapsat* dok.). Z předponových sloves se pak tvoří pomocí přípony *-ova-* sekundární imperfektiva, např. *psát*, *zapsat*, *zapisovat* sek. impf.).

Základová slovesa jsou při vícenásobné prefixaci dokonavá prefixativa (*-užít*, *-zkoušet*), nedokonavá prefixativa (*-zavírat*, *-užívat*) nebo předponová – sekundární imperfektiva (*-rozvazovat*, *-rozbíhat se*). U trojnásobné prefixace mají základová slovesa často nezřetelnou funkci prvního prefixu a jsou buď dokonavá, nebo nedokonavá, např. *do-vy-naložit*, *po-z-objímat*.

Hodnota vidu dvojnásobně prefigovaného slovesa:

1. nedokonavá slovesa s nezměněnou vidovou charakteristikou
používat
2. dokonavá slovesa s nezměněnou vidovou charakteristikou
uzavřít
3. dokonavá slovesa se změněnou vidovou charakteristikou
nasbírat

5. Vícenásobná prefixace v češtině, ruštině a bulharštině

V této části práce se především zaměříme na jednotlivé lexikální významy druhých a třetích slovesných předpon. Popíšeme, které prefixy jsou produktivní při zapojování do kombinací s prvními předponami, a porovnáme je ve všech třech sledovaných jazycích. Pro češtinu budeme vycházet z korpusu syn4, pro ruštinu a bulharštinu vycházíme z výkladových slovníků. Data ověřujeme rovněž ve studiích a statích zaměřených na vícenásobnou prefixaci. V ruštině se především opíráme o disertační práci J. Korolevy *Polyprefiksálne glagoly v ruskom jazyke*, (2003). V bulharštině o studii s podobným názvem *Poliprefigirani glagoli v savremennija bulgarski ezik* (2011) A. Atanasové. Než se pustíme do vlastní analýzy, můžeme se podívat na to, jaká data jsou nám známa.

Pro český jazyk eviduje *Retrogradní slovník E. Slavičkové* (Slavičková 1975) na materiálu cca 60 000 hesel 284 prefixů zdvojených a 34 ztrojených. Nejčastější kombinace jsou kromě předpony *ne-* v první pozici (např. *ne-u-s-pokojit*), předpony *z-* (osm ztrojených, dvacet sedm zdvojených, např. *z-pře-lámat*), *po-* (čtyři ztrojené a dvacet tři zdvojených, např. *po-za-pomenout*) a *za-* (dvacet zdvojených, např. *za-pře-mýšlet*). Ostatní prefixy se ve druhé pozici vyskytují slabě, *vz-* se nevyskytuje vůbec. Při trojnásobné prefixaci jsou ojedinělé předpony *roz-*, *u-*, *v-* a *vy-*. Ztrojený prefix *zneu-* je zvláštní tím, že v něm negující morfém *ne-* stojí na nezvyklém druhém místě, např. *z-ne-u-znat* (Čermák, 2014).

Uher (1987) ve své studii uvádí 5 % polyprefigovaných sloves (600 z 12 000 sloves). Počet sloves s vícenásobnou prefixací odpovídá podle analýzy korpusu syn 2010 2 % (Esvan, 2007). Z těchto údajů lze usoudit, že polyprefixace je v češtině jev v jazyce spíše okrajový.

Pro bulharštinu ani ruštinu nemáme přesná data. Předpokládáme však, že ruské sloveso je sémanticky pro přibírání prefixů velmi omezeno, čemuž nasvědčuje malý výskyt polyprefigovaných sloves ve slovnících a korpusu. Podíváme-li se do slovníků současného ruského jazyka, zjistíme, že mnoho sloves s dvěma nebo třemi předponami v nich nenajdeme. Jejich absenci ve slovnících lze vysvětlit tím, že se většina těchto sloves objevila v jazyce až nedávno, patří převážně do hovorového jazyka, používají se pouze v dialektech nebo v ústní lidové tvorbě, např. *poraspotešit'sja trochu se potěšit, spovykolot' povypichovat* (Korolova, 2003, s 5). Ve spisovném jazyce je připojování dvou nebo dokonce tří předpon tedy neproduktivní. Tatevosov

(2009) však ve své studii dokazuje, že formálně je ruské sloveso schopné nabírat díky postupné derivaci mnohem víc prefixů, než je pro ruštinu typické.

Pořadí superlexikálních předpon je dáno postupnou derivací založenou na sémantické modifikaci děje:

<i>nuca(-mь)</i>	1. krok připojení předpony <i>za-</i>
<i>za-nuca(-mь)</i>	2. krok připojení předpony <i>do-</i>
<i>до-[за-nuca](-mь)</i>	3. krok připojení přípony <i>-yva-</i> , vytvoření sek. imperfektivu
<i>[до-[за-nuc]]-ыва(-mь)</i>	4. krok přidání předpony <i>po-</i>
<i>по-[[до-[за-nuc]]-ыва](-mь)</i>	

Bulharské prefixy považujeme z hlediska slovo tvorby za nejproduktivnější. Zatímco bulharština si vystačí s pouhým připojováním prefixů, čeština si často musí pomoci opisem, a ani tehdy není mnohdy schopná vyjádřit přesný význam (např. *позабогатявам/pozabogatjavam*, česky *začít trochu bohatnout*). Bulharština je nejproduktivnější při dvojnásobné prefixaci, třetí (čtvrté) prefixy jsou méně frekventované (Atanasová, 2011) Podle některých autorů mohou bulharské slovesné základy přijímat až sedm prefixů, při jejich spojování však existují určitá omezení. Problému se budeme věnovat v podkapitole 5.7.

5.1 Dvojnásobné prefixy v češtině

Nejčastější vícenásobné předpony jsou biprefixy. Zvláštní třídu mezi nimi představují prefixy zdvojené (zesilovací). Jsou buď totožné (*poposednout*) nebo různé (*pousmát*, *vypomoci*). Jejich spojovacím rysem je shodný význam (Uher, 1987).

V korpuse syn4 se vyskytují tyto kombinace předpon:

Tabulka č. 7 Několicenásobná prefixace v češtině

předpona	dvojnásobná prefixace	trojnásobná prefixace	čtyřnásobná prefixace	pětinásobná prefixace	šestinásobná prefixace
do-	o-, od-, ob-, po-, pod-, pro-, pře-, roz-, u-, vy-, vz-, z-, za-				zpozvyu-
na-	o-, ob-, po-, s-, vy-, vz-, z-, za-				
nad(e)-	u-				
o-	po-, z-				
ob(e)-	x				
od(e)-	na-, po-, pro-, před-, u-, v-, vy-, z-				

po-	do-, na-, o-, od-, po-, pře-, roz-, s-, u-, vy-, vz-, z-, za-, ob-, pro-	zot-, zpře-, zu-			
pod(e)-	na-, vy-	podo-			
pro-	na-, po-, u-, vz-, z-				
pře-	na-, ob-, po-, roz-, s-, u-, v-, vy-, z-				
před(e)-	na-, ob-, po-, pro-, při-, vy-, z-, za-				
při-	na-, o-, ob-, po-, s-, v-, vy-, z-, za-				
roz(e)-	do-, po-, pro-, u-, vy-, vz-, z-				
s-	po-, roz-, s-, z-				
u-	po-, s-, vy-, vz-, z-, za-				
v(e)-	po-				
vy-	do-, na-, po-, pod-, pro-, roz-, s-, u-, vz-, z-				
vz(e)-	x				
z(e)-	do-, o-, od-, po-, pod-, pro-, pře-, u-, vy-	povy-, poza-			
za-	do-, na-, o-, ob-, po-, pod-, pro-, s-, u-, vy-, vz-				

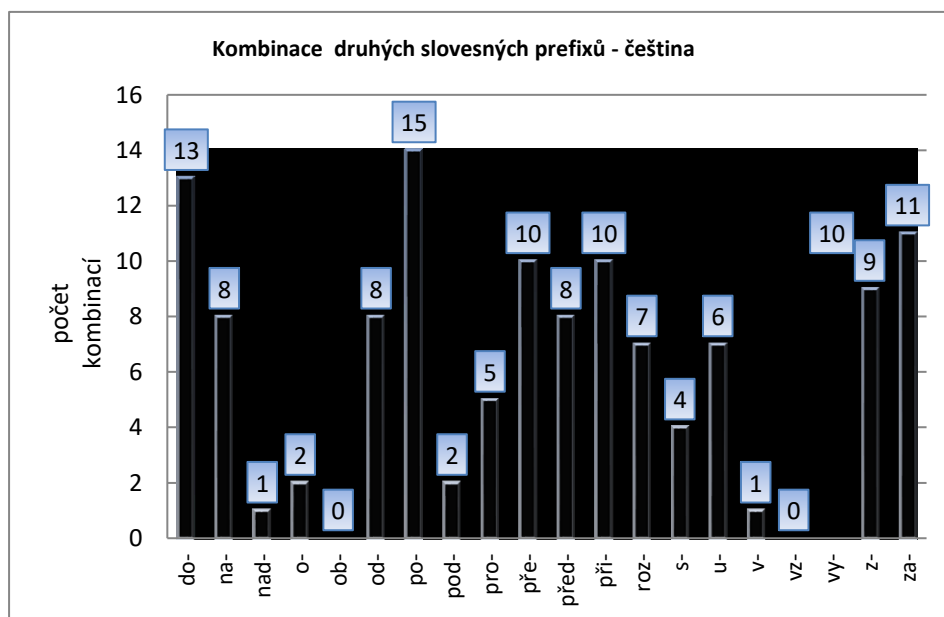
Tabulka byla vytvořena na základě excerpcie korpusu syn4.

Jako druhé prefixy jsou připojovány podle korpusu syn4: *do-, na-, nad-, o-, od-, po-, pod-, pro-, pře-, před-, při-, roz-, s-, u-, v-, vy-, z-, za-*. Jako druhé se nepřipojují předpony *ob-* a *vz-*. Nejproduktivnější předpona *po-* se kombinuje s 15 z 20 předpon.

Produktivita druhých prefixů

Graf č. 1

Druhá předpona	Počet kombinací
do-	13
na-	8
nad-	1
o-	2
ob-	0
od-	8
po-	15
pod-	2
pro-	5
pře-	10
před-	8
při-	10
roz-	7
s-	4
u-	6
v-	1
vz-	0
vy-	10
z-	9
za-	11



Graf byl vytvořen podle tabulky č. 7.

Graf znázorňuje produktivitu druhých předpon při tvoření kombinací s prvními prefixy.

Nejčastěji jsou jako druhé prefixy připojovány (1) *do-*(kompletivní), (2) *na-*(kumulativní), (3) *po-*(distributivní, delimitativní), (4) *při-*(atenuativní). Připojují se k prefigovaným slovesným základům dokonavým či nedokonavým:

(1) *doobjednat, dorozdělit, dovysvětlit* (2) *navysílat, naohýbat, navzdychat* (3) *popojet, povytahovat, poodletět* (4) *přiopít, přiobjednat, přivydělat*

Nejproduktivnější je předpona *po-*. Spojuje se s předponami *do-*, *na-*, *o-*, *od-*, *po-*, *roz-*, *s-*, *u-*, *vy-*, *vz-*, *z-*, *za-*, *ob-*, *pro-*. Předpona *po-* má jako druhá předpona význam *postupného průběhu děje* nebo *malé míry děje* (*pousmát, pozhasínat*). Nejčastěji se spojuje s prefigovanými slovesy pohybu *po-*(*popoběhnout*), *vy-*(*povytahovat*) a *od-*(*poodjet*).

5.2 Trojnásobné prefixy v češtině

Výskyt předpon v korpusu syn4, které se připojují ke slovesům jako třetí, je řidší. Jako třetí jsme určili předpony (5) *po-*(distributivní), (6) *při-*(atenuativní), (7) *z-*(rezultativní).

Vyskytují se zde v kombinacích (5) *po-*(-zotvírat)-, *po-*(-zpřeházet), *po-*(-zurážet), *po-*(-zutínat), (6) *připodotknout*, (7) *z-*(-povyrážet), *z-*(-pozavírat).

Čtyrnásobné prefixy jsme v korpusu syn4 nedohledali.²² Domníváme se, že množství prefixů připojovaných ke slovesným základům bývá v češtině velmi řídce vyšší než dva.

5.3 Dvojnásobné prefixy v ruštině

Jako produktivní druhé prefixy můžeme podle excerptce výkladových slovníků označit v ruštině předpony (8) *po-*(atenuativní, delimitativní, distributivní), (9) *na-*(kumulativní), (10) *pere-*(repetitivní) a (11) *pri-*(atenuativní). V ruských příručkách jsou mezi produktivní předpony počítány také předpony (12) *pod-*(atenuativní) a (13) *za-*(ingresivní).

(8) *pozakusit'* (*posnídat*), *pootdychat'* (*trochu si odpočinout*), *porazlivat'* (*porozlévat*) (9) *napridumyvat'* (*navymýšlet si*) (10) *pereodet'sja* (*převléknout se*), *peispol'nit'* (*zcela naplnit*), (11) *priotkryt'* (*potevřít*), (12) *podrazdelit'* (*trochu přerozdělit*), (13) *zasovestit'sja* (*zastydět se*)

²² Uher (1987) ve své studii uvádí jako čtvrtý prefix rezultativní předponu *z-*(-pozvyupomínat).

Nejproduktivnější je předpona *po-*, u které jsem dohledali 18 kombinací s prvními prefixy z 23. Nejčastěji se kombinuje s kumulativním prefixem *na-*, přidává se ke slovesům dokonavým i nedokonavým (viz kapitola 6)

5.4 Trojnásobné prefixy v ruštině

V ruském jazyce se při vícenásobné prefixaci v podstatě setkáváme pouze se slovesy s dvojnásobnými prefixy. Jediný produktivní typ trojnásobné prefixace představuje (14) formant *no-* (*distributivní*).

(14) *povysprašivat'* (*postupně se vyptat*)

Přibírání čtvrtých a dalších prefixů ke slovesu je v ruštině neproduktivní. V jazykovém materiálu, který jsme měli k dispozici, jsme se se čtyřmi a větším množstvím prefixů v jazyce nesetkali.

5.5 Dvojnásobné prefixy v bulharštině

Jako druhé prefixy jsou v bulharštině připojovány předpony *vaz-*, *do-*, *za-*, *iz-*, *na-*, *nad-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pred-*, *pri-*, *pro-*, *o-/ob--*, *raz-*, *s-*, *u-*. Jako druhé se nepřipojují předpony *v-* a *ot-*. Podle produktivity při tvoření kombinací je nejproduktivnější předpona *po-*. Kombinuje se se všemi osmnácti prefixy.

Nejčastěji jsou jako druhé prefix připojovány předpony (15) *po-* (*atenuativní*, *delimitativní*), (16) *do-* (*kompletivní*), (17) *iz-* (*kompletivní*) a (18) *pre-* (*repetitivní*).

(15) *pootslabvam* (*trochu hubnout*), (16) *douništožavam* (*úplně zničit*), (17) *izpročitam* (*celé přečíst*), (18) *prepokrivam* (*znovu pokrýt*)

5.6 Trojnásobné prefixy v bulharštině

Jako třetí prefixy se v bulharštině připojují (19) *za-* (*ingresivní*), (20) *iz-* (*kompletivní*), (21) *na-* (*kumulativní*), (22) *po-* (*delimitativní*, *atenuativní*), (23) *pre-* (*repetitivní*), (24) *pri-* (*atenuativní*), (25) *raz-* (*distributivní*). Jako nejvíce produktivní jsou uváděny v bulharských mluvnicích prefixy *iz-* a *po-*.

(19) *zasabličam* (začít se svlékat), (20) *iznaizlizam* (vylézt úplně, všichni), (21) *nadokarvam* (navozit), (22) *povazobnovja* (obnovit v malé míře), (23) *prerazpredelja* (znovu rozdělit), (24) *pripovdigam* (trochu přizvednout), (25) *razsabličam se* (postupně se svlékat).

5.7 Čtyřnásobné (pěti-, šesti-, sedminásobné) prefixy v bulharštině

Istratkova (2004) na základě aspektových vlastností bulharského jazykového systému na ilustrativních příkladech ukazuje, že jediný slovesný kořen je možné zatížit až sedmi slovesnými prefixy (*za-iz-po-na-raz-pre-pro-davam*, začít všechno znovu postupně prodávat).

První předpona je vždy lexikální, ostatní připojované jsou superlexikální:

Tabulka č. 8

Ilustrativní příklad připojování prefixů se slovesem *kaža*²³

Perfektum	Příklad	Imperfektum
kaža	mluvit	kaz-va-m
raz-kaža	vyprávět	raz-kaz-va-m
*pre-kaža		*pre-kaz-va-m
pre-raz-kaža	převyprávět	pre-raz-kaz-va-m
na-kaža	hodně mluvit	na-kaz-va-m
na-raz-kaža	hodně namluvit	na-raz-kazv-a-m
na-pre-raz-kaža	trochu převyprávět	na-pre-raz-kaz-va-m
po-kaža	ukázat	po-kaz-vam
porazkaža	chvíli vyprávět	porazkazvam
ponarazkaža	povyprávět	ponarazkazvam
izkaža	říkat	izkazvam
iz-po-raz-kaža	vyprávět celé	iz-po-raz-kaz-va-m
*iz-na-raz-kaža	vyprávět postupně celé	*iz-na-raz-kaz-va-m
iz-po-pre-raz-kaža	vyprávět znovu úplně celé	iz-po-pre-raz-kaz-va-m
iz-po-na-pre-raz-kaža	převyprávět postupně úplně všechno znovu	iz-po-na-pre-raz-kaz-va-m
*zakaža		?zakazvam
?izrazkaža		?izrazkazvam
*za-raz-kaža	začít vyprávět	za-raz-kaz-va-m
*za-po-raz-kaža	začít vyprávět znovu	za-po-raz-kaz-va-m
*za-na-raz-kaža		*za-na-raz-kaz-va-m
*za-po-na-raz-kaža		*za-po-na-raz-kaz-va-m
*za-iz-po-na-razkaža	začít vyprávět postupně všechno	za-iz-po-na-raz-kaz-va-m
*za-po-pre-raz-kaža		*za-po-pre-raz-kaz-va-m
*za-na-pre-raz-kaža		*za-na-pre-raz-kaz-va-m
*za-po-na-pre-raz-kaža		*za-po-na-pre-raz-kaz-va-m

²³ Bulharské sloveso nemá infinitiv. Ve slovnících je uváděno ve tvaru 1. osoby indikativu přítomnosti (*kaža-říkám*).

*za-iz-po-na-pre-raz-kaža	začít postupně znovu úplně všechno vyprávět	za-iz-po-na-pre-raz-kaz-va-m
---------------------------	--	------------------------------

Tabulka je převzata ze studie Istratkové (2004), s. 308

Komentář k tabulce č. 8: Z tabulky je patrné, že v kombinacích superlexikálních prefixů existují určitá omezení.

Předpona *za-* (*ingresivní*) se přidává jako poslední před předponu *iz-*.

Předpona *iz-* (*kompletivní*) zasahuje celý děj, stojí na posledním místě nebo za předponou *za-* následuje po ní předpona *raz-* (*distributivní*) nebo předpona *po-* (*distributivní*).

Předpona *po-* doplňuje předponu *iz-* a získává s ní význam distributivní, bývá následována předponami *na-* (*kumulativní*), *pa3-* (*distributivní*) nebo *npe-* (*repetitivní*). Připojuje-li se předpona *no-* k předponové formaci jako poslední, má význam *atenuativní*, tj. neúplného naplnění děje.

Předpona *pre-* (*repetitivní*) stojí nejbliž k lexikální předponě.

Předpona *na-* (*kumulativní*), předpona *po-* (*atenuativní*) mění jeho význam, při absenci *atenuativního po-* znamená hodně, ale ne všechno, není slučitelné se superlexikální předponou *iz-*.

Předpona *raz-* (*distributivní*) je následováno předponou *pre-* (*repetitivní*) nebo ho předchází předpona *po-* (*atenuativní*) nebo předpona *iz-* (*kompletivní*).

Doklady doložené naší excerpcí výkladových slovníků jsou pouze slovesa, která se tvoří přidáním poslední předpony *u3-*, např. *u3-no-na-u3-luzam* (*vylézat všichni postupně jeden za druhým*). Přitom poslední předpona *u3-* má význam úplně, zcela. Připojení více než čtyř prefixů je sice možné, ale není obvyklé a hodnotí se jako expresivní.

5.8 Shrnutí

Na základě pozorování dvoj- a trojnásobné prefixace můžeme shrnout, že v češtině převládá dvojnásobná prefixace, případy trojitě prefixace jsou spíše ojedinělé. Připojení třetího prefixu je možné, je-li základ s prvním prefixem již lexikalizovaný. Slovesa se čtyřmi a více prefixy se v korpusu syn4 vůbec nevyskytují. Jako čtvrtou předponu jsme určili předponu *z-*, v korpusu jako čtvrtou nezachycenou (čtyřnásobné prefixy jsou příznačné pro distributiva). V ruštině je vícenásobná prefixace omezena víceméně na prefixaci dvojnásobnou, při trojnásobné prefixaci je produktivní pouze předpona *po-*. Nejvíce je ze slovanských jazyků polyprefixace rozvinuta v bulharštině. Při spojování prefixů však fungují určitá sémantická omezení (viz kapitola Čtyřnásobné (pěti-, šesti-, sedminásobné) prefixy v bulharštině).

Pokud chceme rozvíjet sloveso několika předponami, můžeme spojovat pouze předpony různých významových kategorií (vyloučíme-li prefigované útvary lexikalizované). Přitom jsou prostorově modifikační předpony připojeny blíže k slovesnému základu než předpony způsobové: např. *poroznášet* (HMC, 1986, s. 331). Druhé (třetí, čtvrté atd.) slovesné předpony mají stejně jako první prefixy aktionsartové významy, avšak jejich rozsah se zužuje.

Druhá a další předpona není těsně spojena se slovesným základem na rozdíl od prvního prefixu. To způsobuje její širší sémantiku, méně závislou na slovese. První předpona má gramatický význam a má schopnost měnit slovesný vid, druhá a další předpona slouží jako prostředek sémantického obohacení slovesa, který mění jeho vnitřní strukturu. Při vícenásobné prefixaci právě poslední přidaná předpona přiřazuje sloveso k určitému způsobu slovesného děje. Podle významu prefixu pak můžeme zařadit vzniklá prefixativa k určité skupině předponových sloves. Poslední předpona se připojuje k předponám s významy místními, časovými, přenesenými a způsobovými.

Druhé předpony se spojují s prvními předponami v určitých kombinacích, které jsou ovlivněny sémantickými vlastnostmi předpon. Neexistuje přímý vztah mezi produktivností předpony a počtem prefixů, se kterými se spojuje.

Případy trojnásobné prefixace jsou ve slovnících spíše ojedinělé. S případy čtyř- pěti-, šesti- nebo sedminásobné prefixace, o kterých mluví někteří autoři (Rojzenon 1974, Istratkova 2004), jsme se při excerpci výkladových slovníků neseťkali.

6. Vícenásobný prefix *po-*

Z předchozí analýzy vyplývá, že při zapojení do vícenásobné prefixace je předpona *po-* ve všech třech jazycích nejproduktivnější, a proto je třeba jí věnovat větší pozornost. Kromě lexikálněsémantických významů se budeme také krátce věnovat její úloze při tvoření sloves pohybu.

6.1 Lexikálněsémantické významy slovesné předpony *po-*

Prvotní místní význam české předpony *po-* je pohyb směřující na povrch. Častěji vyjadřuje způsob slovesného děje s různými významy. Používá-li se odvozené sloveso v kontextu jako dokonavý protějšek základového nedokonavého slovesa, lze říci, že prefix má význam prostě vidový (SA, 2016)

Tabulka č. 9 Významy české předpony *po-* podle *Slovníku afixů* (2016)

po-	1. pohyb směřující na povrch	položít, pověsit, posadit
	2. malá míra děje	pofoukat, pokrčit
	3. nějakou dobu	(chvilku) počkat, povařit
	4. postupný průběh děje	pobrat, postřílet
	5. v dostatečné míře	postát, pohovořit si, pospat si
	6. prostě vidový	pozvat, poradit

Při dvojnásobné prefixaci vyjadřuje prefix *po-* významy (26) *delimitativní* (krátké trvání děje) a (27) *distributivní* (postupný průběh děje). Jako třetí předpona vyjadřuje *po-* význam (28) *distributivní*.

(26) *porozdělovat* (27) *povyskočit* (28) *povynášet*

6.1.1 Malá míra děje

Slovesa s druhou předponou *po-* s významem malé míry děje zahrnují změnu stavu subjektu nebo přímého objektu. Odvozený význam je (29) *něco trochu změnit*. V kombinaci s imperfektivizujícím sufixem může vyjadřovat prefix *po-* (30) *malou míru přerušovaného děje*. (PMČ, 1995, s. 209).

(29) *poopravit* (30) *popotahovat, povzlykávat, pousmát*²⁴

²⁴ Předpona *po-* je zde zbytečná, opakuje význam předpony *u-*, má pouze význam expresivní.

Měrový prefix *po-* (s významem malé míry děje) lze spojit s prostorovými předponami (31) *od-* a *vy-* (s významem vzdalování od něčeho). Naopak ho nelze spojit s prostorovými předponami (32) *do-* a *při-* (s významem směr k cíli). Dočekal (2009) označuje tyto předpony jako *zdrojové* a *cílové* a jako příčinu omezení spojování měrové předpony *po-* a prostorových prefixů vidí v aspektuální asymetrii mezi zdrojovými a cílovými prefixy, která plyne ze sémantiky prostorových předpon.²⁵

(31) *povyjet, poodjet* (32) **podojet, *popřijet*

6.1.2 Postupný průběh děje

Postupný průběh děje označuje řadu shodných dějů, probíhajících postupně za sebou. Zasahují řadu shodných objektů, u sloves subjektových vycházejí z obdobných subjektů. *Distributivum se tak může pojit pouze s* (33) *plurálním nebo kolektivním substantivem* (PMČ, 1995, s. 212). Předpona *po-* se připojuje k imperativnímu základovému slovesu s (34) jednou už distributivní předponou (*-roznášet*) nebo se dvěma distributivními předponami (*-zpřeházet*).²⁶

(33) *poroznášet dopisy, poumývat nádobí* (34) *poroznášet, pozpřeházet*²⁷

6.2 Kombinace s druhou předponou *po-*

Druhá předpona *po-* se ve srovnání s ostatními prefixy pojí s největším počtem prvních prefixů. Podle analýzy syn4 se v češtině *po-* nespojuje s *nad-*, *pod-*, *před-*, *při-* a *v-*). Nejproduktivnější je spojování s prefixem *po-*. Podle analýzy sloves s druhou předponou *po-* považujeme v češtině za nejvíce produktivní tvoření se zdvojenými předponami (35) *popo-*, *povy-*, *pood-*.

(35) *popostrčit, povyhadzovat, poodjet*

²⁵ Dočekal při své analýze vychází z teorií používajících sémantiku vektorového prostoru (Zwart 2005, Gehrke 2009)

²⁶ Distributivní předpony jsou v češtině *po-*, *roz-*, *vy-* a *z-*. Přitom předpona *z-* si ponechává spíš význam rezultativní, *z-* zprohýbat, zpřetrhat, v několika málo případech slouží distributivní funkci prefix *s(e)-*: *sesbírat*. (PMČ, s. 212).

²⁷ Spisovná distributiva typu *poumývat, poutírat, povytrhovat, poroznášet, pozabíjet, pootvírat apod.* se v lidové řeči vyskytují jako varianty s předponou *poz-* (*pozumývat, pozutíkat, pozutírat apod.*). Nespisovné jsou také varianty jako *pozvyupomínat, porozpronajímat* (Kopečný 1962, s. 107).

6.2.1 Zdvojená předpona *popo-*

Zdvojená předpona *popo-* má významový odstín malé vzdálenosti *popojít (kupředu)*, *popostrčit*, *poposednout si* (SA, 2016). Uher (1987) ji označuje jako sdruženou předponu, která má (36) význam pohybovat se trochu jedním směrem. Je typická pro slovesa, ve kterých prézens s jedním *po-* vyjadřuje futurum. Připojená k determinovaným slovesům pohybu v sobě zahrnuje děj probíhající v jednom okamžiku, např. *poposkočit*. (36) Předponové formace s biprefixem *popo-* jsou významově totožné, případně s nepatrnými významovými posuny. Připojování prefixu *popo-* je v češtině velmi produktivní.

(36) *Popoběhl si a brankáře přeloboval. (syn4)*

6.3 Kombinace s třetí předponou *po-*

V korpusu *syn4* se objevuje v kombinaci s imperfektivními prefigovanými slovesy (37) *po-(-zotvírat)-*, (38) *po-(-zpřeházet)*, (39) *po-(-zurážet)*, *po-(-zutínat)*.

Tabulka č. 10 Trojnásobná prefixace

třetí prefix	význam	kombinace
po-	postupný průběh děje	zo(t)-, zpře-, zu-

(37) *Pozotvíral všechna dvířka, vytahal zásuvky, přístroje poházel po zemi. (syn4)*

(38) *Stonavští trenéři pozpřeházeli sestavu. (syn4)*

(39) *Přejde devatery hory, přebrodí devatery řeky, pozutíná devět dračích hlav. (syn4)*

Přehled kombinací slovesné předpony *po-* uvádíme v příloze (tab. č. 4, s.15)

6.4 Ruská předpona *no-* ve srovnání s českou předponou *po-*

Ruská předpona *po-* se v některých významech od české předpony liší. Na rozdíl od české vyjadřuje např. ruská předpona *po-* počátek děje u sloves pohybu.

Tabulka č. 11 Významy ruské předpony *po-* podle *Příruční mluvnice ruštiny I.* (1961)

po-	1. na povrchu, po povrchu	pomazat', posypat' (pomazat, posypat)
	2. malá míra, děje, chvíli, trochu	pobesedovat', pogovorit' (pobesedovat, pohovořit)
	3. neplná míra opakovaného děje (jen ned. slovesa)	pogljadyvat', poprygivat' (pokukovat, poskakovat)
	4. postupné rozšíření děje na možný objekt nebo subjekt (jen dok. slovesa)	pobrat', poprjatat' (pobrat, poschovávat)
	5. počátek děje (u sloves pohybu, jen dokonavá slovesa)	ponesti, pojti (začít nést, začít jít)
	6. ukončení děje	pozelenet', pomirit' (zezelenat, smířit)

Při dvojnásobné prefixaci vyjadřuje ruský prefix *po-* významy (40) *delimitativní* (krátké trvání děje), (41) *atenuativní* (oslabená intenzita děje) a (42) *distributivní* (postupný průběh děje). Jako třetí předpona vyjadřuje *po-* význam (43) *distributivní*.

(40) *pooddychnut'* (*trochu si odpočinout*), (41) *pozarabatyvat'* (*trochu si vydělat*), (42) *povypivat'* (*popíjet*), (43) *porazuznat'* (*postupně se dovědět*)

Na rozdíl od češtiny vyjadřuje ruská předpona *po-* zvlášť oslabenou intenzitu děje, jeho neúplné naplnění (*význam tenuativní*). V tomto významu se objevuje velmi zřídka, zaměňuje se za častěji používanou (44) *atenuativní* předponu *pod-* (*Příruční mluvnice ruštiny I.*, 1961)

(44) *pouspokojit' místo poduspokojit'*

V ruštině se vyskytuje stejně jako v češtině dvojnásobná předpona *nono-*, avšak její lexikální význam je zcela odlišný než v češtině (45). Ve významu krátké vzdálenosti, kterou čeština vyjadřuje složenou předponou *popo-* se v ruštině *po-* vyskytuje zřídka, a to jen v jednoduché podobě (*podvignut'sja*), častější bývá (46) předpona *ot-*, popřípadě opis (47).

(45) *popomnit'* (*nezapomenout, připomenout*) (46) *otojti (nemnogo)* (*poodejít*) (47) *projti nemnogo dal'se (popojít)*

Ruská druhá předpona *po-* se podle naší excerpce výkladových slovníků připojuje k 18 z 23 ruských slovesných předpon.

Přehled kombinací slovesné předpony *po-* uvádíme v příloze (tab. č. 5, s.16).

Podle výkladových slovníků prefix (48) *pona-* funguje v ruštině jako složená předpona, přidaná ke slovesu jednorázově a její význam je *distributivně-kumulativní*.

(48) *ponavykaplivat'* (*postupně nakapat*),

6.5 Bulharská předpona *no-* ve srovnání s českou předponou *po-*

Na rozdíl od češtiny je bulharská předpona *po-* lexikálně plnější. Stejně jako v ruštině a na rozdíl od češtiny vyjadřuje počátek děje u sloves pohybu.

Tabulka č. 12 Významy bulharské předpony *po-* podle *Mluvnice bulharštiny* (1990)

po-	1. děj na povrchu	pokrija, posipja (pokrýt, posypat)
	2. malá míra děje	posedja, pochodja (posedět, pochodit)
	3. neúplná míra opakovaného děje u sekundárních nedokonavých sloves	popisvam, popivam (občas trochu psát, občas popíjet)
	4. změna stavu	počerneja, pobesneja (zčernat, pomínout se)
	5. postupné rozšíření děje	popadam, pokasam (opadat, roztrhat)
	6. začátek děje u sloves pohybu	poveda, poletja (začít vézt, vzlétnout)
	7. výsledný stav	pomesta, počistja (umístit, očistit)

Při dvojnásobné prefixaci vyjadřuje bulharský prefix *po-* významy (49) atenuativní a (50) delimitativní. Na rozdíl od češtiny (nebo ruštiny) nevyjadřuje význam distributivní. *České (ruské) distributivní předponě po- odpovídají v bulharštině prefixy iz- a složený prefix izpo-* (Atanasova, 2011). Trojnásobný prefix *po-* má význam (51) atenuativní, (52) delimitativní.

(49) *popročeta* (*trochu pročíst*), (50), *porazkasvam* (*trochu roztrhat*), (51) *popreumorjavam* (*trochu se unavit*), (52) *poizstiskvam* (*trochu vymáčkat*)

Zdvojený prefix *popo-*(53) je nositelem oslabené intenzity děje.

(53) *popobjavam* (*trochu pobíhat*)

Jako druhá se bulharská přepona *po-* připojuje k 18 z 18 bulharských slovesných předpon.

Přehled kombinací slovesné předpony *po-* uvádíme v příloze (tab. č. 6, s.17)

6.6 K slovesům pohybu s předponou *po-*

Ve slovanských jazycích existuje zajímavá opozice v slovesech pohybu, a to slovesa *determinovaná a nedeterminovaná*. Na rozdíl od češtiny, která tato slovesa rozlišuje, má bulharština slovesa pohybu jen od jednoho základu mající obojí význam, např. *nosja* = nésti i nosit, *bjagam* = běhat i běžet. Budoucí čas pak vyjadřují analyticky pomocí zbudoucňující částice *šte*, např. *shte chodja* =půjdu, *budu chodit* (54). (Kufnerová, s. 195-196, 1990).

(54) *Utre šte chodim na teatr. (Zíttra půjdeme do divadla.)*

V ruštině a češtině *determinovaná* slovesa označují pohyb v jednom směru, zatímco význam *nedeterminovaných* sloves označuje směr do různých stran. (např. Šmilauer, 1982, s. 43). *Nedeterminovaná* slovesa mohou vyjadřovat děje opakované. Oba druhy sloves jsou imperfektivní.

Tabulka č. 13

Slovesa pohybu

determinovaná slovesa impf. (pohyb jedním směrem)	nedeterminovaná slovesa impf. (pohyb do různých stran)
jít	chodit
jet	jezdit
nést	nosit
letět	létat
vézt	vozit
táhnout	tahat
atd.	

V češtině se k *determinovaným* slovesům připojuje tvarotvorná předpona *po-*(*pů-*), která nemění lexikální význam slova, ale ve spojení s nimi tvoří nedokonavé jednoduché futurum.

Tabulka č. 14

futurum po- + determinovaná slovesa impf.	futurum nedeterminovaná slovesa impf.	imperativ
půjdu	budu chodit	pojď
pojedu	budu jezdit	pojeď
poletím	budu létat	polet'
atd.		

V ruštině českému *po-* u sloves pohybu (*ponesu, půjdu*) odpovídá (55) forma opisného budoucího času (*budu nesti, budu idti*), který vyjadřuje děj, který bude trvat nějakou dobu v budoucnosti. Sloveso pohybu s předponou (56) *pojti* tvoří nedokonavý protějšek k dokonavému *idti* a má význam počátku děje.

(55) *V šestvii my budem idti v pervom rjadu. (V průvodu půjdeme v první řadě.)*

(56) *On vzjal čemodan i poness ego k poezdu. (Vzal kufr a odnesl ho k vlaku.)*

V češtině podle Součkové (2004) po přidání předpony *po-* k již prefigovaným slovesům pohybu (57), (58) získávají slovesa význam *krátké vzdálenosti (short distance)*. Slovesa s tímto významem se neslučují s adverbii, která naznačují delší pohyb. Podle příkladů Součkové:

(57) *Lucie (trochu/*hodně) po-vy-táhla dopis z kabelky. (58) Řidič (trochu/*hodně) po-po-jel, aby nepřekážel.*

srov. rus. *Lucia (nemnožko/*mnogo) po-t'janula pis'mo iz damskoj sumki. Voditel' (nemnožko/*mnogo) pere-dvinul/oto-gnal (hov.) mašinu, čtoby ne mešat'.*

bul. *Lucia (lekičko/*nelekičko) po-iz-vadi pismoto ot čantata si. Šoferat (leko/*neleko) po-tegli, za da ne preči (vazprepjatsva dviženieto).*

6.7 Shrnutí

Předpona *po-* se v některých významových rysech shoduje s předponou *no-*. Aktivně se účastní dvojnásobné a trojnásobné prefixace v češtině, ruštině a bulharštině. Ve všech třech jazycích je nositelem významu malé míry nebo oslabené míry děje, má význam distributivní (v bulharštině ve spojení s předponou *izpo-*). V ruštině a bulharštině navíc vnáší do sloves pohybu význam počátku děje. Ve všech třech jazycích se vyskytuje forma zdvojené předpony *popo-*, její význam se však pro jednotlivé jazyky liší. Ve spojení se slovesy pohybu v jednom směru vyjadřuje předpona *po-* v češtině nedokonavý budoucí děj, např. *půjdu*. V ruštině je jeho protějškem tvar *бѣды иду* (*budu idti*), *иду – нѣму* (*idti – pojti*) je v ruštině čistě vidová dvojice. Bulharština slovesa pohybu tvoří od jednoho základu, např. *ходя = jdu i chodím*.

Závěr

V první části naší práce jsme popsali slovesné předpony z hlediska slovo tvorby a jejich fungování v rámci slovesného vidu. Dále jsme se věnovali shodným a rozdílným lexikálněsémantickým významům slovesných předpon ve sledovaných jazycích. Ukázali jsme, že předpony mohou změnit nebo blíže určit význam slovesa a že jsou důležitým prostředkem pro vyjádření slovesného vidu a budoucího času.

V další části jsme se snažili vymezit možné kombinace prefixů při vícenásobné prefixaci s ohledem na jejich sémantiku. Slovesné předpony jsme rozdělili na lexikální a superlexikální, přičemž lexikální (kvalifikační) stojí nejbližší slovesnému základu a mění význam slovesa (*vyskočit*), zatímco superlexikální předpony (modifikační) pouze význam základového slovesa pozměňují (*povyskočit*).

Při analýze vícenásobné prefixace v češtině, ruštině a bulharštině jsme zjistili, že ve všech sledovaných jazycích převládá dvojnásobná prefixace. Nejčastěji se kombinuje v češtině, ruštině a bulharštině předpona *po-* s významem malá míra děje nebo postupný průběh děje. Výskyt předpon, které se připojují ke slovesu jako třetí, je řidší. V češtině a ruštině je produktivní pouze předpona *no-*. V bulharštině je připojování třetích prefixů mnohem produktivnější (*za-*, *uz-*, *na-*, *no*, *npe-*, *npu-*, *pa3-*), ale není příliš frekventované. Možné je i připojování čtvrtého prefixu zastoupeného především předponou *uz-*. V ruštině jsme se na materiále, který jsme měli k dispozici, s čtyřnásobnou prefixací nesetkali. V češtině nabízí F. Uher vícenásobné předponové formace *zpozvy-* (*zpozvynášet*) a *zpozvyu-* (*zpozvyupomínat*) s významem distributivním.

Poslední část práce jsme věnovali slovesné předponě *po-*, kterou jsme určili jako nejproduktivnější při zapojování do vícenásobné prefixace ve všech sledovaných jazycích.

Při zkoumání vícenásobné prefixace jsme došli k závěru, že při připojování dalšího prefixu ke slovesu s předponou se zřetelně modifikuje význam slovesa, u sloves s oslabenou nebo nezřetelnou funkcí prefixu se mění pouze vid slovesa (*vysvléknout*), význam prvního prefixu se zesiluje (*popojít*), druhé a třetí slovesné předpony mají své aktionsartové významy, avšak jejich rozsah se zužuje.

Porovnání vícenásobné prefixace u sloves v češtině, ruštině a bulharštině ukazuje, že česká slovesa (kmeny) jsou schopna na sebe vázat větší množství předpon: dva až čtyři (připojování čtvrtého prefixu je však spíše hypotetické) než slovesa ruská. Nejvíce produktivní je v tomto ohledu bulharština. Obvyklé je pro ni připojování dvou a čtyř prefixů. Podle některých autorů se může k prefigovanému slovesnému základu za určitých podmínek připojit až šest slovesných předpon. (Istratkova, 2004).

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

Citovaná literatura v textu

- ATANASOVA, A.: *Poliprefigirani glagoli v savremennija balgarski ezik*. Sofie: BAN, 2011
- ESVAN, F.: *Vidová morfologie českého slovesa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Ústav českého národního korpusu, 2007.
- BISKUP, P.: *Proč ve fázovém modelu nejsou lexikální prefixy později mergované adjunkty*. In: Setkání bohemistů Cikháj 2006. Brno: Tribun EU, 2006, s. 52-59.
- ČERMÁK, F.: *Jazyk a slovník. Vybrané lingvistické studie*. Praha: Karolinum, 2014.
- GREPL, M. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
- HAVRÁNEK, B.: *Příruční mluvnice ruštiny I*. Praha: SPN, 1961.
- ISAČENKO, A. V., *Grammaticeskij stroj russkogo jazyka v sopostavlenii s slovackim*. Morfologija I. Bratislava: Slov. akad. nauk, 1965.
- ISTRATKOVA, V.: *On multiple prefixation in Bulgarian*. *Nordlyd* 32.2, 2004, s. 301–321.
- JANDA, L. at al.: *Why Russian aspectual prefixes aren't empty*. Prefixes as verb classifiers. Bloomington: Slavica Publishers, 2013.
- JELÍNEK, J., BEČKA J. V., TĚŠITELOVÁ, M.: *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce*. Praha: SPN, 1961.
- KARLÍK, P.(ed.), Nekula, M. (ed.), Pleskalová, J. (ed.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.
- KARLÍK, P.(ed.), Nekula, M. (ed.), Pleskalová, J. (ed.): *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka Fakulty informatiky Masarykovy univerzity. Dostupný z <https://www.czechency.org/>
- KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.
- KOROLEVA, J. V.: *Polyprefiksálne glagoly v russkom jazyke*. Disertační práce. Tomsk: Tomskij gossudarstvennyj institut, 2003.
- Korpus SYN, verze 4 z 16. 9. 2016*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2016. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- KUFNEROVÁ, Z.: *Mluvnice bulharštiny*. Praha: Academia, 1990.
- LAMPRECHT, A., ŠLOSAR, D., BAUER, J.: *Historická mluvnice češtiny*, Praha: SPN, 1986.
- LOPATIN, V. V., MILOSLAVSKIJ, I. G.: *Sovremennyj russkij jazyk*. Moskva: Rus. jaz., 1989.

- MASLOV, J.: *Rol' tak nazyvajemoj perfektivacii i imperfektivacii v processe voznikanija slavjanskogo glagol'nogo vida*. In *Issledovanija po slavjanskomu jazykoznaniju*. Moskva: 1961, s. 165–195.
- PETR, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 1*. Praha: Academia, 1986.
- PETR, J. a kol.: *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986.
- POLDAUF, I.: *Spojování s předponami při tvoření dokonavých sloves v češtině*. *Slovo a slovesnost*, 15, 1954, s. 49–65.
- ROJZENZON, *Mnogoprístavočnye glagoly v ruskom i drugih slavjanskich jazykach*. Samarkand: Samarkandskij gos. im. A. Navoi, 1974.
- SLABAKOVA, R.: *Bulgarian Preverbs: Aspect in Phrase Structure*. *Lgs* 35, 1997, 673–704.
- SLAVÍČKOVÁ, E.: *Retrográdní morfematický slovník češtiny*, Praha: Academia, 1975.
- SOUČKOVÁ, K.: *There is only one po-*. *Nordlyd* 32.2, 2004, s. 403–419.
- SVENONIUS, P.: *Slavic Prefixes Inside and Outside the VP*. *Nordlyd* 32.2, 2004, s. 205–253.
- ŠIMANDL, J. (ed.): *Slovník afixů užívaných v češtině* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2016. Dostupné z <http://www.slovníkafixu.cz/>
- ŠLOSAR, D.: *Slovotvorný vývoj českého slovesa*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981.
- ŠMILAUER, V.: *Novočeské tvoření slov*. Praha: SPN, 1971.
- ŠMILAUER, V.: *Nauka o českém jazyku*. Praha: SPN, 1982.
- ŠVEDOVA, N. J.: *Ruskaja gramatika*, Moskva: Nauka, 1980.
- TATEVOSOV, S. G.: *Množestvennaja prefiksacija i anatomija ruskogo glagola*. In: *Korpusnye issledovanija po ruskoj grammatike*. Moskva: 2009, s. 92-156.
- UHER, F.: *Slovesné předpony*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1987.
- VESELÝ, L.: *Několik poznámek k dvojnásobné prefixaci (nejen u sloves)*. *Naše řeč*, 100, 2017, s. 18-27.

Prostudovaná literatura

- BOJADŽIEV, T., KUCAROV, I., PENČEV, J.: *Savremen en balgarski ezik*. Sofie: Izdatelstvo Petar Beron, 1999.
- ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- DOKULIL, M.: *Tvoření slov v češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.
- HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980.

- KOMÁREK, M.: *Prefixace a slovesný vid (K prefixům prostě vidovým a subsumpci)*. In: Příspěvky k české morfologii. Olomouc: Periplum, 2006, s. 183–195.
- KOPECKIJ, L. V.: *Stručná ruská mluvnice*. Praha: Slovanské nakladatelství, Praha. 1951.
- KOPECKIJ, L. V.: *Morfologija sovremennogo ruskogo literaturnogo jazyka*. Praha: SPN, 1976.
- KURTEVA, T.: *Kam vaprosa za glagolnata poliprefiksacija v savremennija balgarski ezik*. Naučnite trudove na Plovdivskija universitet Pajsij Chilanderskij, 38, 2000, s. 405-416.
- KUZNETSOV, S. A.: *Bol'šoj tolkovyj slovar' ruskogo jazyka*. Moskva: Norint, 2008.
- LEHOŮČKOVÁ, Z.: *Sémantická analýza vybraných českých slovesných předpon*. Diplomová práce. Praha: FF UK, 2009
- RADEVA, V., *Slovoobrazovaneto v savremennija balgarski ezik*. Sofie, 1991
- ROMANOVA, E.: *Constructing Perfectivity in Russian*. PhD. diss., University of Tromsø, 2006.
- SKOUMALOVÁ, Z.: *O komplexní analýzu verbální prefixace*. In Isačenko, A. V. (ed.), Kapitoly ze srovnávací mluvnice ruské a české 3. O ruském slovese. Praha: Academia, 1968, 153–231.
- TRÁVNÍČEK, F.: *Studie o českém vidu slovesném*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1923.
- VESELÝ, L.: *Gramatické studie I. Příspěvky k české aspektologii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.
- ANDREJČIN, L. a kol. *Balgarski talkoven rečnik*, Sofia: Nauka i izkustvo, 1994.
- BUROV, S. a kol.: *Savremen en talkoven rečnik na balgarski ezik*, Sofia: Elpis, 1999.
- HORA, K.: *Bulharsko-český slovník*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959.
- CHIMIK, V. V.: *Bol'šoj slovar' ruskogoj rozgovornoj reči*. Moskva: Norint, 2004.
- KUZNETSOV, S. A.: *Bol'šoj tolkovyj slova'r ruskogoj jazyka*. Moskva: Norint, 2008.
- LEVAŠOV, E. a kol.: *Slovar' novych slov ruskogoj jazyka 1950-1980*. Moskva: Dmitrij Bulanin, 1995.
- OŽEGOV, S. I., ŠVEDOVA, N. J.: *Tol'kovyj slovar' ruskogoj jazyka*. Moskva: Rossijskaja akademija nauk, 1999.
- PERNIŠKA, E. I. a kol.: *Rečnik na novite dumi i značenia v balgarski ezik*. Sofia: Nauka i izkustvo, 2010.